

Distribuce postů ve vládě a PS PČR z hlediska teorie koalic

Petra Svačinová, Roman Chytilík¹

Tento text byl zpracován v rámci projektu specifického výzkumu *Volební cyklus ve střední a východní Evropě: aktéři a strategie* (kód MUNI/A/0969/2009).

Abstract: *Distribution of Seats in the Government and the Chamber of Deputies in the Czech Republic.*

The article presented is theoretically grounded in the office-seeking approach to the study of coalitions. It takes the most influential theories of portfolio distribution in the executive and legislature (voting weights, proportionality, formateur) and tests it on the data pertaining to coalition negotiations in the Czech Republic between 1992 and 2006. We follow the distribution of portfolios in the government, in the presidium of the Chamber of Deputies, as well as in the presidiums of permanent parliamentary committees. The approach based on voting weights seems best for studying portfolio distribution in the Czech Republic, although it is not entirely satisfactory. In the theoretical discussion of the results, we also point out that the voting weights approach is somewhat less rigorous than others. At the same time, we show that even ostensibly exact approaches to the study of coalitions can lead to arbitrariness on the part of the researcher, as theoretical assumptions about portfolio distribution operate with decimal numbers, whereas in reality one operates with natural numbers.

Keywords: *Coalition theory, Czech Republic, Formateur, Office-seeking, Proportionality, Voting weights.*

Úvod

Povolební rozdělování postů spojených s výkonem moci mezi politiky parlamentních stran může být veřejností vnímáno jako negativní projev politické kultury. Politická věda, která se snaží v rámci teorie koalic co nejkompexněji zodpovědět otázku, proč a za jakých podmínek strany do koalice vstupují, však snahu stran získat posty vítá jako příležitost vznik koalic lépe pochopit. Za tímto účelem vytvořila speciální, z teorie her vycházející *office-seeking* přístup k teorii koalic, který právě zisk postů chápe jako hlavní motivaci stran vyjednávajících o koalici. V České republice není *office-seeking* přístup ke studiu koalic příliš rozvíjen, prvním z cílů textu je proto stručné představení východisek *office-seeking* přístupu.

Druhým cílem je aplikace přístupu na realie České republiky a zodpovězení otázky, podle jakých kritérií probíhá v České republice distribuce vládních a některých legislativních postů. Proto nejprve stručně představíme tři teorie založené na racionalitě *office-seeking* přístupu, obhajující na základě zdůraznění jiné ze vstupních podmínek odlišné předpoklady výsledků

¹ Kontakt: Katedra politologie, Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Joštova 10, 602 00 Brno; e-mail: 220004@mail.muni.cz (Petra Svačinová), chytilik@fss.muni.cz (Roman Chytilík).

koaličního vyjednávání. Výběr z množiny teorií byl veden kritérii diskutovanosti na poli současných *portfolio allocation studies*,² rozdílnosti predikovaných výsledků a aplikovatelnosti na podmínky ČR. Vzhledem ke koaliční praxi České republiky bude před představením teorií diskutována také vhodnost jejich aplikace na menšinové vlády a legislativní posty (konkrétně na posty funkcionářů Sněmovny a předsedů jejích stálých výborů, výběr těchto postů byl ovlivněn jejich přesnou vymezeností a volbou zpravidla v průběhu koaličních vyjednávání). Výzkumnou otázku zodpovíme pomocí dvou hypotéz. Predikce odvozené z představených konceptů srovnáme s reálnou distribucí vládních a legislativních postů, na základě tohoto srovnání poté vyvodíme závěry o platnosti hypotéz a aplikovatelnosti jednotlivých teorií na prostředí České republiky.

***Office-seeking* přístup k teorii koalic a možnosti jeho aplikace**

Office-seeking přístup k teorii koalic vychází z americké tradice teorie racionální volby a teorie her, z nichž přejímá princip očekávání racionálního chování aktérů, hráčů koaliční hry. Vstupní podmínky hry mohou být pro každého hráče jiné – někteří hráči mohou být v počátku hry zvýhodněni a naopak. Každý hráč disponuje konečnou sadou akcí a strategií: „Strategie říkají hráčům, co dělat za jakých podmínek“ (Strøm 1990a: 30). Mezi akcemi hráčů a herními výstupy existuje kauzální vztah, který je hráčům známý. Každý z hráčů vlastní sadu preferencí ohledně herních výstupů. Hráči volí strategie podle svých preferencí s ohledem na své vstupní podmínky. Racionalita předpokládá, že hráči budou ve volbě strategií konzistentní – budou volit akce vedoucí k více preferovaným výstupům před těmi vedoucími k výstupům méně preferovaným³ (Strøm 1990a: 30-31; Morrow 1994: 17). Preferovaným výstupem tzv. *office-seeking* strany je maximalizace její kontroly nad politickými úřady. Nejčastěji bývají tyto politické úřady chápány jako ministerská křesla, portfolia (Strøm 1990b: 567). Ta jsou distribuována pouze vítězné koalici, která obsáhne ústavou požadovanou většinu zdrojů – křesel v legislativním tělese udílejícím důvěru vládě. Výstupem hry pro každou stranu může být účast nebo neúčast na vítězné koalici. Preferovaný výstup hry, zisk portfolií, je distribuován pouze stranám účastnícím se této koalice. Je tedy zřejmé, že *office-seeking* strana nastolí svou herní strategii tak, aby výsledkem hry byla její účast na vítězné koalici, ve které tato strana získá největší možné množství portfolií.

² Základní přehled přinášejí např. Warwick, Druckman 2001; Warwick, Druckman 2006; Carroll et al. 2004; Ansolabehere et al. 2005; Bäck, Persson 2005.

³ Tento řád musí uspokojit kritéria komplexity a tranzitivity.

Není divu, že *office-seeking* přístup vesměs předpokládá vznik minimálních vítězných koalic, v takové koalici „není žádný člen, jehož hlasy nejsou bezpodmínečně nutné pro získání většiny v legislativním orgánu – ztrátou jediného z partnerů ztrácí koalice většinu“ (Balík 2006: 54). Menšinové vlády jsou pro *office-seeking* přístup k teorii koalic tradičně těžko uchopitelné. Zisk vládních postů bývá úzce chápán jako jediný zisk koaličních aktérů – existenci vlády, která v parlamentním tělese nemá absolutní většinu, a zároveň většinové opozice bez zisku postů nelze z tohoto hlediska racionálně obhájit (De Winter 2002: 173). Nejen v českém prostředí, ale i v západní Evropě je však vznik menšinových vlád obvyklý (Laver, Schofield 1998: 70).⁴ S rozhodnutím pojmout menšinovou vládu jako vítěznou koalici, ve které pro některého (či některé) z jejích členů není z jakéhokoli důvodu strategické usilovat o vládní posty, lze pojem koaličního partnera rozšířit i na další aktéry – strany či poslance, na kterých závisí schválení vlády. Povolební aktivity parlamentních stran zahrnují volbu vedení legislativního tělesa a předsednictev stálých výborů. Nepodléhá-li rozdělování legislativních křesel vnitřním pravidlům tělesa či ustálené praxi,⁵ lze *office-seeking* motivaci těchto koaličních partnerů v širším slova smyslu hledat právě tady. Protože vítězná koalice obsáhnutím potřebných zdrojů rozhoduje o rozdělení portfolií, disponuje i většinou pro rozdělení legislativních postů. *Office-seeking* strany mohou za zisk z koalice považovat nejen vládní, ale i legislativní posty (spojené např. s přísunem peněz či prestiží pro politiky těchto stran). Na dělení legislativních postů lze proto aplikovat stejné vyjednávací teorie a modely, které lze aplikovat na distribuci vládních křesel.

Vyjednávací síly stran – výhoda tzv. pivotální strany

Zdroje strany jsou nejdůležitější vstupní podmínkou pro vyjednávání o zisku, v rámci rozložení zdrojů ostatních aktérů totiž mohou znamenat strategickou výhodu. Vyjednávací síla strany se rovná množství alternativních většinových koalic, pro jejichž zformování by tato strana byla nezbytná. Strana nezbytná svými zdroji pro vytvoření více vítězných koalic není na ostatních vyjednávacích aktérech závislá tak, jako oni na ní. Protože může napomoci vzniku mnoha různě složených koalic, vstoupí do té, která jí nabídne nejvyšší zisk (Carrol et al. 2004: 3-4). Vhodný

⁴ Menšinové vlády vznikly ve 12 západoevropských zemích v letech 1946–1987 ve 33 % případů, minimální vítězné koalice ve 36 % případů. Teoretické zpracování vzniku menšinových vlád většinou pracuje s předpokladem povolebního vzniku jednobarevné vlády (Laver, Schofield 1998: 72-73). Zajímavou náchyllost ČR ke vzniku menšinových vlád v podobě koalic stran bez většiny ve Sněmovně je možné vysvětlit dosavadní praxí vyloučení KSČM z koaličních vyjednávání, která zmenšila manévrovací prostor k vytváření většinových koalic (např. Havlík, Kopeček 2008: 202).

⁵ Rozdělování postů v PS PČR podléhá povolebním koaličním vyjednáváním (Syllová et al. 2008: 162).

přístup pro měření vyjednávací síly v rámci kooperativních her představil Lloyd Shapley. Tzv. Shapleyho hodnota udává potenciálním koalicím hodnotu v závislosti na tom, zda jsou vítězné nebo ztrátové (neobsahující dostatek zdrojů k vítězství). Hodnota vítězné koalice je 1, ztrátové 0. Z Shapleyho hodnoty je odvozen tzv. Shapley-Shubikův index vyjednávací síly, ten se zaměřuje právě na kritický rozdíl, který dělá ze ztrátové koalice vítěznou, a hledá tzv. kritického hráče, který svým vstupem do ztrátové koalice tuto změnu způsobí (Brams 2004: 164). Shapley-Shubikův index označuje množství variací, ve kterých je sledovaný aktér oním kritickým hráčem, dělené variací všech koalic,⁶ rozděluje tedy hodnotu 1 mezi všechny aktéry. Vyjednávací síla aktéra se má odrazit na jeho koaličním zisku. A naopak, očekávaný zisk je vyjednávací silou aktéra (Felsenthal-Machover 2004: 9; Warwick, Druckman 2006: 645).⁷ Aktér začíná vyjednávání očekáváním zisku odpovídajícího přinejmenším své vyjednávací síle. Protože si zisk dělí aktéři, jejichž součet vyjednávacích sil je menší než 1, je zisk racionálního aktéra buď roven jeho vyjednávací síle, nebo vyšší. Kritérium vyjednávací síly tedy určuje jen minimální hranici zisku postů, rozdělení postů nad touto hranicí již řešeno není.

Proporční zisky

Důraz na jiný princip přinesla hypotéza proporcionality hlouběji představená v práci W. A. Gamsona *A Theory of Coalition Formation* (1961), předpokládající, že „[k]aždý účastník bude od ostatních očekávat, že požádají od koalice podíl zisků proporční k množství zdrojů, kterými do koalice přispěli“ (Gamson 1961: 376). Na rozdíl od vyjednávacích sil je spodní hranicí požadavků proporční podíl aktéra. Každý vyjednávací však zároveň musí připustit, že ostatní aktéři budou ze své účasti na koalici vyvozovat stejné nároky. Proporční dělení lze očekávat, protože se proporcionalita stane jediným principem pro rozdělení postů, na kterém se všichni aktéři shodnou (De Winter 2005: 190). Politologové na Gamsonově hypotéze oceňují silnou empirickou pravidelnost, intuitivní přirozenost, úspornost a nezávislost na formě vyjednávacího procesu (Fréchette et al. 2005: 366). Opakovaná empirická prověření hypotézy přinesla jak poznatky o silné korelaci mezi množstvím postů stran v legislativním tělese a jejich ziskem

⁶ Vzorec pro výpočet Shapley-Shubikova indexu: $SSI(p_i) = \text{množství uspořádání (variací) } X, \text{ pro které je } p_i \text{ pivotální (klíčový) / totální množství možných uspořádání (variací) množiny } X$; kde X je soubor všech hráčů (Taylor, Pacelli 2008: 77).

⁷ Jiným ukazatelem vyjednávací síly aktéra je Banzhafův index, na rozdíl od Shapley-Shubikova indexu je určen dělením kombinací X , Shapley-Shubikův index zahrnuje pořadí, ve kterém hráči do koalice vstupují, pro Banzhafův index jsou důležité pouze odlišné (*distinct*) minimální vítězné koalice, které zahrnuje do výpočtu (Brams 2004: 164-165).

vládních postů,⁸ tak zjištění o nadproporčních ziscích některých malých koaličních stran na úkor velkých partnerů. V interpretaci Browna a Franklina se velké strany snaží vytvářet vítězné koalice s menšími stranami, aby si zajistily dominantní pozici pro následné vládní působení. Vzdát se ve prospěch malých stran několika ministerských křesel nepovažují za ztrátu. Malým stranám se zisk několikanásobně zvětší, což kompenzuje jejich slabší partnerskou pozici vůči velké straně (Browne, Franklin 1973: 461). Podle Carrolla et al. jsou některé malé strany nadreprezentovány, protože by jejich proporční nárok nestačil ani na jedno křeslo (Carroll et al. 2004: 14).

Formátér – výhoda daná pravidly hry

Třetí předpoklad distribuce akcentuje výhodu aktéra určeného ústavními pravidly korigujícími proces tvorby vlády. Tento aspekt je zahrnut ve vyjednávacím modelu Davida P. Barona a Johna A. Ferejohna v textu *Bargaining in Legislatures* (1989), který pracuje s pojmem tzv. formátéra, aktéra určeného po volbách k iniciaci vzniku koalice, navržení jejího složení a rozdělení zisků. Po předložení jeho návrhu o něm všichni aktéři hlasují v hlasování o důvěře vládě. Je-li návrh přijat, hra končí a posty jsou rozděleny, není-li přijat, vyjednávání se opakuje, přičemž původní formátér může mít stejnou šanci stát se formátérem znovu. Je známý konečný možný počet návrhů, pokud není schválen poslední možný návrh, dochází k předčasným volbám.

Model pracuje s principem zpětné indukce a předpokládá, že hráči mají úplné informace o svých vstupních podmínkách i vstupních podmínkách soupeřů, a že pokud jsou hráči indiferentní, zda návrh schválit či odmítnout, schválí ho (Morrow 1994: 150). Bude-li odmítnut poslední návrh, je zisk každého hráče nulový, v posledním kole tedy hráči schválí jakýkoli návrh formátéra. Hráči oslovení formátérem si nemohou být jisti, že v případě odmítnutí návrhu bude formátérem zvolen jiný hráč nebo že budou formátérem znovu osloveni. Žádný z aktérů neformátérů nemůže racionálně žádat vyšší zisk než poměrný k pravděpodobnosti svého příštího formátérství (a tedy dělbě zisku ve svůj prospěch).⁹ Racionální formátér navrhne takovou koalici

⁸ Hypotéza „[p]rocentuální podíl ministerstev získaných stranou díky participaci na vládní koalici a procentuální podíl křesel této strany v koalici bude proporční na bázi jedna ku jedné“ byla zkoumána na vzorku 114 poválečných koalic ve 13 západoevropských státech, Pearsonův korelační koeficient pro vztah mezi množstvím postů v legislativním tělese a ziskem vládních postů koaličních stran dosahoval hodnoty 0,926, rovnice určující lineární vztah mezi proměnnými: $Y = -0,01 + 1,07X$ se blíží rovnici pro úplnou proporcionalitu: $Y = 0,0 + 1,0X$ (Browne, Franklin 1973: 459-460). Další zkoumání hypotézy s obdobnými výsledky viz Warwick, Druckman 2001; Warwick, Druckman 2006.

⁹ Tato pravděpodobnost vyjádřená zlomkem je násobena δ , tzv. faktorem slevy (*discount factor*), který značí „netrpělivost rozhodujícího se po zisku“. Faktor slevy je určen na škále od 0 do 1. Čím je δ menší, tím více aktér

a rozdělení zisku, které kopíruje tento nárok jeho potenciálních koaličních partnerů. Ti pak srovnávají navržený zisk s neúčastí na koalici. Výsledkem vyjednávání je přijetí návrhu v prvním kole hlasování (Baron, Ferejohn 1989: 1187; Morrow 1994: 150-160). Formatér se zájmem o co největší zisk navrhne koalici co nejmenšímu množství aktérů, vznikne minimální vítězná koalice, kde formatér získá vždy alespoň polovinu postů.

„Pravidla koaliční hry“ v České republice

Podle pravidel popsanych Ústavou ČR lze v jednom volebním období mluvit maximálně o třech vyjednávacích kolech ve smyslu definovaném v kapitole o výhodě formatéra. Za akt určení formatéra lze považovat neformální krok prezidenta ustavený praxí – před samotným jmenováním předsedy vlády vyzve k jednáním o vládě politika dle vlastního výběru (Šimíček 2003: 162-163). Poté: „Předsedu vlády jmenuje prezident republiky a na jeho návrh jmenuje ostatní členy vlády a pověřuje je řízením ministerstev nebo jiných úřadů. Vláda předstoupí do třiceti dnů po svém jmenování před Poslaneckou sněmovnu a požádá ji o vyslovení důvěry.“ (Ústava ČR, čl. 68) Důvěru uděluje Sněmovna prostou většinou přítomných poslanců. Pokud důvěra vládě není udělena, musí předseda vlády podat demisi a postup jmenování se opakuje. V případném třetím pokusu jmenuje prezident předsedu vlády na návrh předsedy Sněmovny. Pokud není udělena důvěra ani třetí vládě, rozpouští prezident Sněmovnu a vypisuje předčasné volby (Ústava ČR, čl. 35a).

Posty předsedy a místopředsedů Poslanecké sněmovny náležejí do organizační struktury Sněmovny. Funkcionáři jsou voleni tajným většinovým hlasováním zpravidla na první ustavující schůzi Sněmovny. Zřizování stálých výborů náležejí k legislativní a kontrolní pravomoci poslanců k vládě. Výbory jsou zřizovány na ustavující schůzi Sněmovny, není zvykem zřizovat nové nebo rozdělovat či rušit stávající výbory v průběhu volebního období (Syllová et al. 2008: 157). Výbory jsou obsazovány na základě proporcí zastoupení, jejich předsednictvo je voleno na ustavující schůzi výborů, předseda každého výboru musí být poté potvrzen Sněmovnou v tajných dvoukolových volbách (Syllová et al. 2008: 162).

Distribuce postů v České republice

Po teoretickém uvedení bude v této části textu zodpovězena otázka, podle jakých kritérií se v politickém systému České republiky rozdělují posty. Vzhledem k rozhodnutí zkoumat

preferuje zisky v tomto kole před zisky v dalších kolech; zisk v případných dalších kolech se zmenšuje: zisk ve druhém kole je násobkem δ^2 atd. (Morrow 1994: 38, 150-151).

distribuci i na legislativních postech je nutné zúžit vzorek zkoumaných období tvorby exekutivních koalic pouze na povolební vyjednávání, a to od neformálního určení formatéra prezidentem do udělení důvěry vládě. Vyjednávání po případném pádu vlády nejsou zahrnuta, v těchto obdobích totiž nebývají znovu obsazovány posty ve Sněmovně. Výzkumnou otázku zodpovídají dvě hypotézy pracující s předpokladem racionality *office-seeking* přístupu.

- 1) V období vzniku menšinových vlád obsadí legislativní posty vládní strany společně s aktéry, kteří zajistili podporu vládě. (Hypotéza bude odmítnuta, nebude-li distribuce legislativních postů zahrnovat aktéry umožňující udělení důvěry vládě.)
- 2) Protože aktéři jednají konzistentně, bude způsob distribuce postů ve všech sledovaných skupinách stejný. (Hypotéza bude odmítnuta, nebude-li distribuce postů v jednom období ve všech sledovaných skupinách postů naplňovat stejné kritérium/stejná kritéria.)

Předpokládané výstupy koaličních vyjednávání výše představenými teoriemi definují kritéria: Kritérium vyjednávací síly předpokládá, že zisky stran jsou stejné či vyšší než jejich vyjednávací síly určené Shapley-Shubikovým indexem.¹⁰ U výsledků v podobě desetinných čísel jsou nároky stran vždy zaokrouhleny nahoru na celé číslo (vyjednávací síla strany určuje minimální nárok, který má být naplněn nejbližším vyšším počtem postů).¹¹ Na rozdíl od dalších dvou kritérií určuje kritérium vyjednávacích sil pouze minimální nároky stran na zisky postů. Bude sledováno, zda tyto nároky byly naplněny, o kolik byly překročeny. Protože teorie neurčuje, která ze stran by měla ve vyjednávání ze svých požadavků ustoupit, nebudou nároky žádné z nich uměle snižovány (na případný nepoměr mezi množstvím rozdělovaných postů a nároky stran bude upozorněno).

Odpovídá-li distribuce kritériu proporcionality, získá každá strana podíl postů proporční jejímu vkladu do koalice. V případě proporčních nároků v podobě desetinných čísel je očekávané množství postů zaokrouhleno nahoru na celé číslo u všech koaličních aktérů kromě největší koaliční strany, které je nárok úměrně snížen ve prospěch menších partnerů. Takový postup odpovídá modifikované Gamsonově hypotéze, obhajující zisk malých koaličních partnerů na úkor velkých.¹²

¹⁰ Shapley-Shubikův index je vypočítán pomocí Programu *ssdirect* dostupného na internetové stránce *Shapley-Shubik Power Indices. Program ssdirect*.

¹¹ Způsob zaokrouhlení je specifický, na celé číslo nahoru zaokrouhlujeme každé desetinné číslo. Je-li tedy například vypočítaný nárok malé koaliční strany 1,3 mandátu, bude její předpokládaný nárok v této práci 2 mandáty.

¹² V dalším textu se pojem „Gamsonova hypotéza“ ve smyslu modifikované Gamsonovy hypotézy významově překrývá s pojmem „kritérium proporcionality“.

Kritérium výhody formátéra předpokládá, že koaliční partneři formátéra získají tolik postů, kolik jim zaručuje pravděpodobnost formování příští vlády, formátér získá všechny zbylé posty. V případě, že nároky stran mají podobu desetinného čísla, jsou nároky ne-formatérů zaokrouhleny nahoru na celé číslo. (Ne-formatér podle modelu požaduje alespoň tak velký zisk, který odpovídá pravděpodobnosti příštího formování vlády, není pro něj racionální přijmout menší množství postů, ale přijme jakékoli, i nejmenší možné vyšší množství. Formátér se naopak těchto postů musí vzdát, aby byla vláda schválena.) Důležitou vlastností predikce je rovné dělení zisků mezi ne-formatéry. Faktor slevy není zahrnut (pro jednoduchost předpokládáme, že je roven jedné).

Procentuální predikce zisků stran podle jednotlivých kritérií je určena přímou úměrností, ve výpočtech vycházíme z definic jednotlivých kritérií. U menšinových vlád jsou u aktérů, kteří umožnili podporu vládě, do výpočtů zahrnuty jejich nároky na legislativní posty. Pro každou skupinu postů převádíme procentuální nárok aktérů na počet rozdělovaných postů, výsledky zaokrouhlujeme nahoru na dvě desetinná místa. Pro každou skupinu rozdělovaných postů zpracováváme tabulku s nároky jednotlivých aktérů podle každého z kritérií, v závorce uvádíme nároky aktérů na celé posty vycházející z argumentace pro každé z kritérií představené v této kapitole. Z těchto údajů je pro každou skupinu rozdělovaných postů určeno a v tabulce tučně zvýrazněno, která kritéria byla distribucí naplněna.

První vláda Václava Klause

Tabulka č. 1. Politické strany a hnutí v České národní radě, jejich zisky poslaneckých mandátů ve volbách ve dnech 5. a 6. 6. 1992.¹³

Politické strany a hnutí	ODA	ČSSD	HSD-SMS	KDU-ČSL	LSU	SPR-RSČ	LB	ODS-KDS
Počet mandátů	14	16	14	15	16	14	35	76 (66/10)

Zdroj: Volby.cz. Volební server Českého statistického úřadu.

Vyjednávání začalo dne 9. 6. 1992, kdy Česká národní rada pověřila vyjednáváním o vládě ODS (LN 1992a: 1). Vyjednaná koalice ODS, KDU-ČSL, ODA a KDS obsáhla většinu 105 poslanců.

¹³ ODA – Občanská demokratická aliance, ČSSD – Česká strana sociálně demokratická, HSD-SMS – Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko, KDU-ČSL – Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová, LSU – Liberálně sociální unie, SPR-RSČ – Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa, LB – Levý blok (šlo o volební koalici levicových stran, jejímž dominantním aktérem byla KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy); ODS/KDS – volební koalice Občanské demokratické strany a Křesťanskodemokratické strany.

Předsednictvo ČNR bylo zvoleno do dne 29. 6. 1992, do stejného data proběhlo potvrzení předsedů výborů.¹⁴ Koaliční dohoda byla podepsána dne 1. 7. 1992, k jejímu obsahu patřila dohoda o rozdělení vládních postů (Mrklas 2006: 23). Vláda byla jmenována dne 2. 7. 1992, udělením důvěry dne 14. 7. 1992¹⁵ bylo uzavřeno jediné vyjednávací kolo.

Tabulka č. 2. Koaliční partneři první vlády Václava Klause, počet mandátů a procentuální predikce zisků.

Koaliční partneři	ODS	KDU-ČSL	ODA	KDS
Počet poslaneckých mandátů	66	15	14	10
Predikce procentuálního rozdělení postů podle vyjednávacích sil stran	41,67 %	5,95 %	5,95 %	5,95 %
Predikce procentuálního rozdělení postů podle kritéria proporcionality	62,86 %	14,29 %	13,33 %	9,52 %
Predikce procentuálního rozdělení postů podle výhody formátéra	62,50 %	12,50 %	12,50 %	12,50 %

Tabulka č. 3. Koaliční partneři první vlády Václava Klause, predikce jejich zisků, reálná distribuce.

Koaliční partneři		ODS	KDU-ČSL	ODA	KDS
Vláda	Kritérium vyjednávacích sil	7,08 (8)	1,01 (2)	1,01 (2)	1,01 (2)
	Kritérium proporcionality	10,69 (9)	2,43 (3)	2,27 (3)	1,62 (2)
	Kritérium výhody formátéra	10,63 (8)	2,13 (3)	2,13 (3)	2,13 (3)
	Reálná distribuce	9	3	3	2
Předsednictvo Poslanecké sněmovny	Kritérium vyjednávacích sil	2,08 (3)	0,30 (1)	0,30 (1)	0,30 (1)
	Kritérium proporcionality	3,14 (2)	0,71 (1)	0,67 (1)	0,48 (1)
	Kritérium výhody formátéra	3,13 (2)	0,63 (1)	0,63 (1)	0,63 (1)
	Reálná distribuce	2	1	1	1
Výbory	Kritérium vyjednávacích sil	4,58 (5)	0,65 (1)	0,65 (1)	0,65 (1)
	Kritérium proporcionality	6,91 (5)	1,57 (2)	1,47 (2)	1,05 (2)
	Kritérium výhody formátéra	6,88 (5)	1,36 (2)	1,36 (2)	1,36 (2)
	Reálná distribuce	7	2	2	0

Zdroje o reálné distribuci: Mrklas 2006: 23; Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna.

Koaliční partneři si rozdělili 17 vládních postů. Největší ODS sice obsadila méně ministerstev, než by předpokládal její proporční nárok, zároveň si však ve vládě vyjednala výhodu těsné absolutní většiny (Novák 2004: 317). Při rozdělování vládních postů naplnili všichni aktéři své vyjednávací síly, všichni kromě KDS je překročili a dokázali si vyjednat o mandát více. Výsledek přesně kopíruje i předpoklad modifikované Gamsonovy hypotézy. V předsednictvu Sněmovny si koaliční aktéři rozdělili všech 5 postů. ODS ziskem dvou postů nedosáhla na základ daný svou vyjednávací silou (kvůli zaokrouhlení překračujícím počet distribuovaných postů), její koaliční partneři však zisku z vyjednávacích sil dosáhli. Distribuce odpovídá kritériím proporcionality i výhody formátéra, předpokládajícím stejné výsledky. Taktéž 11 postů předsedů

¹⁴ Výjimku tvoří mandátový a imunitní výbor, jehož předseda byl zvolen až 26. 5. 1995. Tento výbor nelze do výpočtů zahrnout.

¹⁵ Pro schválení vlády hlasovali poslanci vládní koalice a jeden poslanec LSU, proti poslanci LB, SPR-RSČ, HSD-SMS, zdrželi se poslanci LSU a ČSSD (LN 1992b: 1-2).

stálých výborů obsadily vládní strany. Nejmenší KDS se distribuce postů ve výborech neúčastnila, nebyl tak naplněn jakýkoli její distribuční nárok a tedy žádné z kritérií.

Druhá vláda Václava Klause

Tabulka č. 4. Politické strany a jejich zisky poslaneckých mandátů ve volbách ve dnech 31. 5 a 1. 6. 1996.

Aktéři vyjednávání	ODS	ČSSD	KSČM	SPR-RSČ	KDU-ČSL	ODA
Počet mandátů	68	61	22	18	18	13

Zdroj: Volby.cz. Volební server Českého statistického úřadu.

Dne 6. 6. 1996 byl zahájením jednání o nové vládě pověřen Václav Klaus (Mrklas 2006: 28), formatérem se tak podruhé stala ODS. Výsledkem vyjednávání byla dohoda ODS, KDU-ČSL, ODA a ČSSD o obnovení dosavadní vládní koalice v podobě menšinové vlády, jejíž existenci podpoří ČSSD. Podpis koaliční smlouvy, stejně jako zvolení předsednictva PS, proběhl dne 27. 6. 1996, předsedové stálých výborů byli potvrzeni ve dnech 2. 7. – 4. 7. 1996. Důvěra menšinové vládě složené z ministrů ODS, KDU-ČSL a ODA byla udělena dne 4. 7. 1996 hlasy 98 poslanců koaličních stran. Poslanci ČSSD před klíčovým hlasováním opustili hlasovací sál, čímž dosáhli snížení kvóra nutného pro udělení důvěry vládě (Šanc 2006: 75). Vyjednávání o vládě bylo ukončeno opět v prvním kole.

Tabulka č. 5. Koaliční partneři druhé vlády Václava Klause, počet mandátů a procentuální očekávání zisků vládních postů.

Koaliční partneři	ODS	KDU-ČSL	ODA
Počet poslanců	68	18	13
Predikce procentuálního rozdělení postů podle vyjednávacích sil stran	33,33 %	10,00 %	3,33 %
Predikce procentuálního rozdělení postů podle kritéria proporcionality	68,69 %	18,18 %	13,13 %
Predikce procentuálního rozdělení postů podle výhody formatéra	66,67 %	16,67 %	16,67 %

Tabulka č. 6. Koaliční partneři druhé vlády Václava Klause (zahrnující ČSSD), procentuální očekávání jejich zisků na legislativních postech.

Koaliční partneři	ODS	KDU-ČSL	ODA	ČSSD
Počet poslanců	68	18	13	61
Predikce procentuálního rozdělení postů podle vyjednávacích sil stran	33,33 %	10,00 %	3,33 %	26,67 %
Predikce procentuálního rozdělení postů podle kritéria proporcionality	42,50 %	11,25 %	8,13 %	38,13 %
Predikce procentuálního rozdělení postů podle výhody formatéra	50,00 %	16,67 %	16,67 %	16,67 %

Tabulka č. 7. Koaliční partneři druhé vlády Václava Klause, predikce jejich zisků, reálná distribuce.

Koaliční partneři		ODS	KDU-ČSL	ODA	ČSSD
Vláda	Kritérium vyjednávacích sil	5,33 (6)	1,60 (2)	0,53 (1)	-
	Kritérium proporcionality	10,99 (10)	2,90 (3)	2,10 (3)	-
	Kritérium výhody formátéra	10,67 (10)	2,67 (3)	2,67 (3)	-
	Reálná distribuce	8	4	4	-
Předsednictvo Poslanecké sněmovny	Kritérium vyjednávacích sil	2	0,60 (1)	0,20 (1)	1,60 (2)
	Kritérium proporcionality	2,55 (1)	0,68 (1)	0,49 (1)	2,29 (3)
	Kritérium výhody formátéra	3	1	1	1
	Reálná distribuce	2	1	1	2
Výbory	Kritérium vyjednávacích sil	4	1,20 (2)	0,40 (1)	3,20 (4)
	Kritérium proporcionality	5,10 (4)	1,35 (2)	0,98 (1)	4,58 (5)
	Kritérium výhody formátéra	6	2	2	2
	Reálná distribuce	5	1	1	5

Zdroje o reálné distribuci: Mrklas 2006: 30; Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna.

Všechny vládní strany dosáhly množství postů určeného vyjednávacími silami a svůj nárok překročily. Protože by podle obou zbylých kritérií měla ODS obdržet 10 křesel, zisk 8 je pro ni neracionální, malé strany vyjednaly naopak o mandát větší zisk, než mohly podle těchto kritérií očekávat. Rozdělení postů ve Sněmovně se účastnily vládní strany i aktéři umožňující důvěru vlády. V případě funkcionářů Sněmovny si aktéři rozdělili 6 postů, všechny strany při jejich distribuci dosáhly na zisk daný vyjednávacími silami, čímž byly zároveň rozděleny všechny posty. Také 12 postů ve výborech si rozdělily vládní strany s ČSSD. Kromě KDU-ČSL dosáhli všichni aktéři nároků daných jejich vyjednávacími silami. Kvůli neschopnosti KDU-ČSL dosáhnout na zisk předpokládaný všemi kritérii není možné distribuci přiřadit k žádnému kritériu.

Vláda Miloše Zemana

Tabulka č. 8. Politické strany v PS a jejich zisky poslaneckých mandátů v předčasných volbách ve dnech 19. a 20. 6. 1998.

Aktéři vyjednávání	ČSSD	ODS	KSČM	KDU-ČSL	US ¹⁶
Počet mandátů	74	63	24	20	19

Zdroj: Volby.cz. Volební server Českého statistického úřadu.

Prezident pověřil předsedu nejsilnější strany ČSSD Miloše Zemana zahájením jednání o sestavení vlády dne 22. 6. 1998 (Dubský 1998: 3). Do vyjednávání o budoucí vládě a vytváření koaličních vzorců zasáhly osobní antipatie předsedů stran. Výsledkem pak bylo „překvapivé a kreativní

¹⁶ US – Unie svobody.

řešení politické situace uzavřením opoziční smlouvy“ (Fiala, Mikš 2006: 42). Vznik jednobarevné menšinové vlády ČSSD umožnila ODS výměnou za ústupky ČSSD ukotvené této smlouvě.¹⁷ Dohoda byla podepsána dne 9. 7. 1998, volba předsednictva Sněmovny proběhla dne 17. 7. 1998, předsedové stálých výborů byli potvrzeni do dne 24. 7. 1998.¹⁸ Jediné vyjednávací kolo bylo uzavřeno udělením důvěry vládě dne 19. 8. 1998 (LN 1998: 1). Všechna vládní křesla obsadili ministři navržení ČSSD (Dubský 1998: 1).

Tabulka č. 9. Koaliční partneři vlády Miloše Zemana (zahrnující ODS), počet mandátů a procentuální očekávání zisků legislativních postů v PS.

Koaliční partneři	ČSSD	ODS
Počet poslanců	74	63
Predikce procentuálního rozdělení postů podle vyjednávacích sil stran	35,00 %	26,67 %
Predikce procentuálního rozdělení postů podle kritéria proporcionality	54,01 %	45,99 %
Predikce procentuálního rozdělení postů podle výhody formátéra	80,00 %	20,00 %

Tabulka č. 10. Koaliční partneři vlády Miloše Zemana, očekávání zisků, reálná distribuce.

Koaliční partneři		ČSSD	ODS
Vláda	Skutečný počet postů	19	-
Předsednictvo Poslanecké sněmovny	Kritérium vyjednávacích sil	1,33 (2)	1,07 (2)
	Kritérium proporcionality	2,70 (1)	2,30 (3)
	Kritérium výhody formátéra	3	1
	Reálná distribuce	2	2
Výbory	Kritérium vyjednávacích sil	3,33 (4)	2,67 (3)
	Kritérium proporcionality	5,40 (5)	4,60 (5)
	Kritérium výhody formátéra	8	2
	Reálná distribuce	5	5

Zdroje o reálné distribuci: Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna.

Největší strany obsáhly svými zdroji většinu Sněmovny, posty v předsednictvu Sněmovny si sice rozdělily pouze mezi sebe, na rozdíl od předchozích vyjednávacích období však předsednické posty ve výborech získaly některé nejen nevládní, ale i opoziční strany (KDU-ČSL a US), což lze chápat jako neracionální výsledek koaliční strategie. Rovným dílem dělené předsednické posty v PS naplňují kritérium vyjednávacích sil. Reálná distribuce postů ve výborech odpovídá kritériu

¹⁷ Jejím obsahem je z personálního hlediska především zavázání obou stran na dohodě při ustavování orgánů Parlamentu, respekt k právu opoziční strany obsadit místa předsedů obou komor Parlamentu i vedoucích kontrolních orgánů Poslanecké sněmovny a dalších neparlamentních postů („opoziční smlouva“ in Fiala, Mikš 2006: 43-44).

¹⁸ Předseda volebního výboru byl schválen až 1. 3. 2001, tento výbor tedy není zahrnut do výzkumu.

vyjednávacích sil a Gamsonově hypotéze. V obou případech jde z hlediska formátéra o méně výhodný výsledek, než by zaručovalo dělení zahrnující jeho výhodu.

Vláda Vladimíra Špidly

Tabulka č. 11. Politické strany v PS a jejich zisky poslaneckých mandátů v řádných volbách ve dnech 14. a 15. 6. 2002.

Aktéři vyjednávání	ČSSD	ODS	KSČM	Koalice ¹⁹
Počet mandátů	70	58	41	31 (21/10)

Zdroj: Volby.cz. Volební server Českého statistického úřadu.

Již dne 17. 6. 2002 pověřil prezident vyjednáváním o nové vládě předsedu ČSSD Vladimíra Špidlu, podruhé v řadě tak pozici formátéra zastávala ČSSD. Koaliční dohoda ČSSD a stran volebního subjektu Koalice byla uzavřena dne 9. 7. 2002 a zahrnovala otázku rozdělení vládních postů i rozdělení postů v předsednictvu Sněmovny (Mrklas, Sokol 2003: 171). Předsednictvo PS bylo zvoleno mezi dny 11. a 18. 7. 2002, předsedové výborů byli potvrzeni do dne 17. 7. 2002,²⁰ důvěra vládě byla udělena dne 7. 8. 2002 hlasy 101 koaličních poslanců (Kolář, Menschik 2002: 1).

Tabulka č. 12. Koaliční partneři vlády Vladimíra Špidly, počet mandátů a procentuální očekávání zisků.

Koaliční partneři	ČSSD	KDU-ČSL	US-DeU
Počet poslanců	70	21	10
Predikce procentuálního rozdělení postů podle vyjednávacích sil stran	40,00 %	6,67 %	6,67 %
Predikce procentuálního rozdělení postů podle kritéria proporcionality	69,31 %	20,79 %	9,90 %
Predikce procentuálního rozdělení postů podle výhody formátéra	60,00 %	20,00 %	20,00 %

¹⁹ Koalice – volební koalice KDU-ČSL a US-DeU (Unie svobody – Demokratická unie), v PS poslanci vytvořili samostatné poslanecké kluby, klub KDU-ČSL měl 21 poslanců, klub US-DeU 10 poslanců.

²⁰ Do výzkumu není zahrnut výbor pro evropské záležitosti, jeho předseda byl schválen až v říjnu 2004.

Tabulka č. 13. Koaliční partneři vlády Vladimíra Špidly, očekávání zisků, reálná distribuce.

Koaliční partneři		ČSSD	KDU-ČSL	US-DeU
Vláda	Kritérium vyjednávacích sil	6,80 (7)	1,13 (2)	1,13 (2)
	Kritérium proporcionality	11,78 (11)	3,53 (4)	1,68 (2)
	Kritérium výhody formatéra	10,20 (9)	3,40 (4)	3,40 (4)
	Reálná distribuce	11	3	3
Předsednictvo Poslanecké sněmovny	Kritérium vyjednávacích sil	1,60 (2)	0,27 (1)	0,27 (1)
	Kritérium proporcionality	2,77 (2)	0,83 (1)	0,40 (1)
	Kritérium výhody formatéra	2,40 (2)	0,80 (1)	0,80 (1)
	Reálná distribuce	2	1	1
Výbory	Kritérium vyjednávacích sil	3,60 (4)	0,60 (1)	0,60 (1)
	Kritérium proporcionality	6,24 (6)	1,87 (2)	0,89 (1)
	Kritérium výhody formatéra	5,40 (5)	1,80 (2)	1,80 (2)
	Reálná distribuce	6	2	1

Zdroje o reálné distribuci: Mrklas, Sokol 2003: 171; Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna.

ČSSD si ve Špidlově vládě vyjednala silné postavení, díky kterému mohla dominovat většinovému hlasování ve vládě. V protikladu k první i druhé Klausově vládě, kde nejsilnější strana zahrnující kolem dvou třetin koaličních zdrojů obsadila poprvé těsnou většinu, podruhé polovinu vládních křesel, je výsledek distribuce postů Špidlové vlády v českém kontextu dosud jedinečný. Všichni koaliční partneři vyjednali počet postů odpovídající jejich vyjednávacím silám a překročily jej. ČSSD si vyjednala dokonce více vládních křesel, než by jí zajišťovala pozice formatéra – pro koaliční partnery by mělo být neracionální přijmout návrh nižší než odrážející pravděpodobnost jejich příštího formatérství. Kritériu proporcionality pak neodpovídá nadproporční zisk US-DeU a naopak podreprezentovanost KDU-ČSL. Výsledek vyjednávání by tak spíše odpovídal představě vyjednávání dvou bloků: ČSSD a Koalice, kde by distribuce byla totožná s kritériem proporcionality. U funkcionářských postů Sněmovny se opakuje zisk opozičních stran (2 místopředsednické posty obsadila ODS, 1 KSČM). Rozdělení 4 postů mezi koaliční aktéry lze zařadit ke všem kritériím předpokládajícím stejné výsledky. Ze 14 postů ve výborech si koalice rozdělila 9 (4 posty získala opoziční ODS, 1 KSČM). Všechny koaliční strany naplnily své nároky dané vyjednávací silou, přes stejnou vyjednávací sílu KDU-ČSL a US-DeU však křesťanští demokraté dokázali svůj nárok zdvojnásobit. Výsledek zároveň odpovídá kritériu proporcionality.

Druhá vláda Mirka Topolánka

Tabulka č. 14. Politické strany v PS a jejich zisky poslaneckých mandátů v řádných volbách ve dnech 2. a 3. 6. 2006.

Aktéři vyjednávání	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ ²¹
Počet mandátů	81	74 ²²	26	13	6

Zdroj: *Volby.cz*. Volební server Českého statistického úřadu.

Dne 5. 6. 2006 byl vyjednáváním o nové vládě prezidentem pověřen předseda ODS Mirek Topolánek (Malacký et al. 2006: 1, 3). V prvním kole vyjednávání proběhlo jak zvolení předsednictva Sněmovny²³ dne 14. 8. 2006, tak potvrzení předsedů výborů dne 13. 9. 2006.²⁴ První Topolánkova vláda složená z devíti členů ODS a šesti nestraníků (Kolář 2006: 2) neúspěšně požádala o důvěru Sněmovny dne 3. 10. 2006 – ze 195 přítomných poslanců hlasovalo pro udělení důvěry 96.²⁵ Druhé kolo bylo započato teprve dne 7. 11. 2006, kdy prezident po demisi první vlády pověřil sestavením vlády opět Topolánka (Kubita, Kolář 2006: 1, 3). Nová vláda ODS, KDU-ČSL a SZ obsáhla 100 poslaneckých křesel. Snížení kvóra pro udělení důvěry bylo dosaženo odchodem bývalých poslanců ČSSD Miloše Melčáka a Michala Pohanky z hlasovacího sálu. Druhá vláda Mirka Topolánka získala důvěru Sněmovny dne 19. 1. 2007 hlasy 100 poslanců z přítomných 198 (Malacký, Jelínková 2007: 1, 4).

Tabulka č. 15. Koaliční partneři druhé vlády Mirka Topolánka (zahrnující Miloše Melčáka a Michala Pohanku), počet mandátů a procentuální očekávání zisků legislativních postů.

Koaliční partneři	ODS	KDU-ČSL	SZ	Melčák/ Pohanka
Počet poslanců	81	13	6	2
Predikce procentuálního rozdělení postů podle vyjednávacích sil stran	16,67 %	16,67 %	16,67 %	16,67 %
Predikce procentuálního rozdělení postů podle kritéria proporcionality	79,41 %	12,75 %	5,88 %	1,96 %
Predikce procentuálního rozdělení postů podle výhody formátéra	49,99 %	16,67 %	16,67 %	16,67 %

²¹ SZ – Strana zelených.

²² Počet členů poslaneckého klubu ČSSD se do data udělení důvěry vládě zmenšil na 72. Michal Pohanka opustil klub dne 25. 10. 2006 a stal se nezařazeným poslancem, Miloš Melčák udělal totéž dne 7. 12. 2006.

²³ Předseda Sněmovny Miloslav Vlček slíbil, že pokud by mělo dojít k naplnění jeho práva navrhnout ve třetím vyjednávacím kole premiéra, vzdá se funkce (LN 2006: 2). Tato dohoda ukazuje na reálnou důležitost parlamentní funkce pro politické strany a jednání o ní. Vlček byl zvolen v době, kdy nebyla dohodnuta podpora vládě a ODS se ucházela i o podporu později opoziční ČSSD.

²⁴ Výjimku tvořil volební výbor, jehož předseda byl potvrzen až dne 6. 12. 2006.

²⁵ Pro hlasovali poslanci ODS, SZ a s výjimkami KDU-ČSL, proti poslanci ČSSD a KSČM (Dolanský 2006: 1, 3).

Jako koaliční partner v onom širším slova smyslu by poslanci Melčák a Pohanka mohli ve skupině legislativních postů ideálně vyjednat až šestinu rozdělovaných postů, realizace tohoto předpokladu však naráží na praktické obtíže – k dohodě o podpoře vlády došlo až po obsazení legislativních postů, přeobsazování by pro koaliční aktéry bylo těžko prosaditelné. Dohoda uzavřená mezi vládními stranami a dvěma poslanci deklaruje „že předmětem této dohody není žádný příslib či závazek poskytnutí jakékoliv veřejné funkce či jiný osobní prospěch, a to nejen v období bezprostředně po získání důvěry vládě, ale po celé období spolupráce“ (LN 2007b: 4). Tento postup je sice z hlediska *office-seeking* přístupu pro dvojici poslanců neracionální, při úvaze jiných herních arén či možných zde nesledovaných zisků však zcela pochopitelný. Vzhledem k postupu dvojice poslanců nelze v predikcích pracovat s očekáváním jejich zisku, výpočty tak zahrnují pouze vládní aktéry.

Tabulka č. 16. Koaliční partneri druhé vlády Mirka Topolánka, počet mandátů a procentuální očekávání zisků.

Koaliční partneri	ODS	KDU-ČSL	SZ
Počet poslanců	81	13	6
Predikce procentuálního rozdělení postů podle vyjednávacích sil stran	36,67 %	3,33 %	3,33 %
Predikce procentuálního rozdělení postů podle kritéria proporcionality	81,00 %	13,00 %	6,00 %
Predikce procentuálního rozdělení postů podle výhody formátéra	60,00 %	20,00 %	20,00 %

Tabulka č. 17. Koaliční partneri druhé vlády Mirka Topolánka, očekávání zisků, reálná distribuce.

Koaliční partneri		ODS	KDU-ČSL	SZ
Vláda	Kritérium vyjednávacích sil	6,60 (7)	0,60 (1)	0,60 (1)
	Kritérium proporcionality	14,58 (13)	2,34 (3)	1,08 (2)
	Kritérium výhody formátéra	10,80 (10)	3,60 (4)	3,60 (4)
	Reálná distribuce	9	5	4
Předsednictvo Poslanecké sněmovny	Kritérium vyjednávacích sil	1,10 (2)	0,10 (1)	0,10 (1)
	Kritérium proporcionality	2,43 (1)	0,39 (1)	0,18 (1)
	Kritérium výhody formátéra	1,80 (1)	0,60 (1)	0,60 (1)
	Reálná distribuce	2	1	0
Výbory	Kritérium vyjednávacích sil	3,30 (4)	0,30 (1)	0,30 (1)
	Kritérium proporcionality	7,29 (6)	1,17 (2)	0,54 (1)
	Kritérium výhody formátéra	5,40 (5)	1,80 (2)	1,80 (2)
	Reálná distribuce	7	1	1

Zdroje o reálné distribuci: LN 2007a: 2; Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna.

Zisk přesně poloviny vládních křesel nezajistil ODS převahu při většinovém vládním hlasování. Zdá se, že tak ODS pokračuje v defenzivní cestě a získává méně, než by mohla racionálně žádat. Výsledek ODS byl dokonce menší, než byl předpoklad zde pesimističtější výhody formátéra. Strany naplnily pouze kritérium vyjednávacích sil, přičemž malé strany byly v jejich překročení

úspěšnější než největší ODS. K distribuci legislativních postů došlo již v prvním kole vyjednávání, kdy první Topolánkova vláda nedržela většinu Sněmovny, a posty tak byly rozděleny takřka proporcčně mezi všechny strany Sněmovny. Následná aplikace kritérií zahrnující pouze aktéry druhé vlády Mirka Topolánka proto nemá stejnou vypovídací hodnotu, na což je nutné brát zřetel při analýze výsledků této aplikace. V případě předsednictva PS obdržela nevládní ČSSD 2 a KSČM 1 post. Nejmenší SZ (následně vládní) zůstala bez zástupce. V prvním vyjednávacím kole to vzhledem k její velikosti není překvapivý výsledek, její neúspěch však znemožňuje naplnění některého z kritérií v závěrečném kole. Podobně dopadlo rozdělení předsednických postů ve výborech, později opoziční ČSSD získala dokonce 5 křesel, KSČM 2. Za zmínku však stojí fakt, že post předsedy volebního výboru, jediný obsazený ve druhém kole, získal zástupce vládní ODS. Všechny koaliční strany naplnily nároky dané vyjednávacími silami, pouze ODS tento nárok překročila. Zisk nejsilnější strany je na rozdíl od vládních postů dokonce vyšší, než předpokládají kritéria. Podprezentace KDU-ČSL vzhledem k předpokladům zbylých kritérií opět nedovoluje další určení.

Závěr

Poslední tabulka shrnuje naplnění kritérií v jednotlivých skupinách a obdobích, u menšinových vlád zahrnuje informaci, které strany se účastnily distribuce ve skupinách rozdělovaných postů.

Tabulka č. 18. Shrnutí všech sledovaných vládních období a naplněných kritérií.

Vláda (typ vlády)	Kritéria naplněná ve sledovaných skupinách/aktéři distribuce u menšinových vlád		
	Posty ve vládě	Předsednictvo Poslanecké sněmovny	Předsedové stálých výborů
První vláda V. Klause (minimální vítězná koalice)	vyjednávací síly, proporcionalita	proporcionalita, výhoda formatéra	-
Druhá vláda V. Klause (menšinová)	vyjednávací síly/ ODS, KDU-ČSL, ODA	vyjednávací síly/ ODS, KDU-ČSL, ODA, ČSSD	-/ODS, KDU-ČSL, ODA, ČSSD
Vláda M. Zemana (menšinová)	Jednobarevná/ ČSSD	vyjednávací síly/ ČSSD, ODS	vyjednávací síly, proporcionalita/ČSSD, ODS
Vláda V. Špidly (minimální vítězná koalice)	vyjednávací síly, proporcionalita ²⁶	vyjednávací síly, proporcionalita, výhoda formatéra	vyjednávací síly, proporcionalita
Druhá vláda M. Topolánka (menšinová)	vyjednávací síly/ ODS, KDU-ČSL, SZ	-/ODS, KDU-ČSL, SZ	vyjednávací síly/ ODS, KDU-ČSL, SZ

Ani jedna z hypotéz nebyla potvrzena (neobhájení hypotéz však odkazuje na neracionalitu pouze v intencích definovaných tímto textem, který omezil množství sledovaných skupin postů

²⁶ Kritérium proporcionality bylo naplněno pouze tehdy, pokud bude distribuce chápána jako důsledek vyjednávání bloků ČSSD a Koalice.

i výstupů koaliční hry považovaných za racionální). Hypotézu, podle které *v období vzniku menšinových vlád obsadí legislativní posty vládní strany společně s aktéry, kteří zajistili podporu vládě*, sice podporují případy druhé Klausovy a Zemanovy vlády, případ druhé Topolánkovy vlády však hypotézu vyvrací (dělení sledovaných parlamentních postů se účastnil stejný počet aktérů jako u vládních postů, jak však bylo upozorněno, aplikace teorií na tuto vládu není bezproblémová). Hypotéza předpokládající, že *způsob distribuce postů bude ve všech sledovaných skupinách stejný*, musí být rovněž odmítnuta. Podle stejného kritéria byly posty ve všech skupinách rozdělovány v období Zemanovy menšinové vlády (u legislativních postů bylo naplněno kritérium vyjednávacích sil) a Špidlovy vlády (kritérium vyjednávacích sil, s výhradou i kritérium proporcionality). Ve zbylých obdobích odpovídalo dělení postů jednomu z představených kritérií vždy ve dvou skupinách ze tří. Skupina, která kritérium nenaplnila, však nebyla vždy stejná, nedá se tedy ani tvrdit, že způsob rozdělování se liší podle skupin postů.

K dalším zjištěním: koaliční aktéři počínající obdobím druhé Klausovy vlády většinou dokázali naplnit nároky na zisk z vyjednávacích sil (výjimkou je distribuce předsednických postů ve výborech za druhé Klausovy vlády a v předsednictvu Sněmovny druhé Topolánkovy vlády), lze tak s opatrností mluvit o vzniku trendu. Naplnění kritéria vyjednávacích sil však bylo z definice snazší než naplnění zbylých dvou kritérií. Zároveň naplnění kritéria vyjednávacích sil nebylo předpokladem naplnění zbylých kritérií (viz dělení postů v předsednictvu ČNR v roce 1992).

Strany většinou svými zisky naplnily nároky z vyjednávací síly určené v tomto textu Shapley-Shubikovým indexem. Pokud byly tyto nároky překročeny, získávaly posty všechny, nebo skoro všechny strany. Výrazný zisk nad svůj nárok zaznamenala ČSSD u vládních postů ve vládě Vladimíra Špidly, ale i malé strany (KDU-ČSL, ODA, SZ) ve druhé Klausově a Topolánkově vládě (o 2 až 4 posty). Ve výborech byly naopak mírně nad nárok opakovaně úspěšné ODS a ČSSD, zatímco malé strany ztrácely.

Nutnou podreprerentaci či nadreprerentaci vzhledem k proporcionalitě řešili koaliční aktéři většinou nadreprerentací malých aktérů tak, aby dosáhli na nejbližší post, na úkor největšího. Výjimky, kdy malí aktéři získali více postů, než zaručovala Gamsonova hypotéza, existovaly v první vládě Václava Klause, ve vládě Vladimíra Špidly i Mirka Topolánka. Naopak definice modifikované Gamsonovy hypotézy, zvýhodňující všechny menší strany na úkor největší, přinesla neintuitivní výsledky v případě koalic se dvěma podobně velkými aktéry (ODS a ČSSD). Např. při dělení postů v předsednictvu Poslanecké sněmovny druhé Klausovy vlády a Zemanovy vlády by nadefinované kritérium proporcionality předpokládalo, že nejsilnější strana

získá méně postů než druhá nejsilnější. Reálné rovné dělení odpovídá kritériu proporcionality nezvýhodňujícímu druhou nejsilnější stranu. Malí koaliční partneři, jejichž proporční nárok ve skupinách, kde se rozdělovalo málo postů, v desetinném čísle nedosahoval na celý post (teorie předpokládala získání mandátu), skutečně na post dosáhli. Výjimku tvoří SZ, která v předsednictvu Poslanecké sněmovny v období před schválením druhé Topolánkové vlády post nezískala, KDS v období vyjednávání o první Klausově vládě ve výborech ČNR proporčně očekávala dva posty a nezískala žádný.

Výhoda formátéra nebyla formátéry takřka vůbec využívána, pokud ji bylo možné určit, tak jen proto, že očekávaná distribuce v daném případě odpovídala i jinému kritériu. Protože se formátéry stávaly strany s velkými zdroji, návrh formátéra by jim nezajišťoval tak vysoký zisk jako proporční dělení podle Gamsonovy hypotézy. Nezahrnutí výhody formátéra do návrhu tak bylo pro formátéry paradoxně výhodnější. Existovaly však výjimky dvou menšinových vlád (druhá Klausova a Zemanova vláda), ve kterých bylo pro formátéra výhodnější navrhnout dělení zahrnující jeho výhodu. V obou případech však došlo k distribuci postů podle jiného či žádného z uvedených kritérií.

Literatura

- Ansolabehere, Stephen – Snyder, James M. Jr. – Strauss, Aaron B. – Ting, Michael M. (2005): Voting Weights and Formateur Advantages in the Formation of Coalition Governments, *American Journal of Political Science*, Vol. II, No. 3, pp. 550-563.
- Bäck, Hanna – Persson, Thomas (2005): *Party Size and Portfolio Payoffs: A Study of the Mechanism Underlying Gamson's Law of Proportionality*, Paper prepared for delivery at the ECPR Joint Sessions in Granada, 14–19 April, 2004, on-line text <http://www.essex.ac.uk/ecpr/events/jointsessions/paperarchive/granada/ws10/Back_Persson.pdf>.
- Balík, Stanislav (2006): Typologie exekutivních koalic v českém prostředí, in: Ladislav Cabada (ed.): *Koalice a koaliční vztahy České republiky v evropském kontextu*, Dobrá Voda, Aleš Čeněk, s. 53-67.
- Brams, Steven J. (2004): *Game Theory and Politics*, New York, The Free Press.
- Browne, Eric C. – Franklin, Mark N. (1973): Aspects of Coalition Payoffs in European Parliamentary Democracies, *The American Political Science Review*, Vol. LXVII, No. 2, pp. 453-469.
- Carroll, Royce – Cox, Gary W. – Pachón, Mónica (2004): *Gamson's Law: How Coalition Governments Allocate Offices*, Preliminary Draft, online text <<http://web.mit.edu/polisci/research/wip/Gamson%2003-august30.pdf>>.
- De Winter, Lieven (2002): Parties and Government Formation, Portfolio Allocation and Policy Definition, in: Kurt Richard Luther – Ferdinand Müller-Rommel (eds): *Political Parties in the New Europe: Political and Analytical Challenges*, Oxford, Oxford University Press, pp. 169-170.
- Felsenthal, Dan S. – Machover, Moshé (2004): *A Priori Voting Power: What Is It All About?*, London: LSE Research Online, on-line text <<http://eprints.lse.ac.uk/423/1/PSRms.pdf>>.

- Fiala, Petr – Mikš, František (2006): ODS a opoziční smlouva, in: Stanislav Balík (ed.): *Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991–2006*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 38-65.
- Fréchette, Guillaume R. – Kagel, John H. – Morelli, Massimo (2005): Gamson's Law Versus Non-Cooperative Bargaining Theory, *Games and Economic Behavior*, Vol. LI, No. 2, pp. 365-390.
- Gamson, William A. (1961): A Theory of Coalition Formation, *American Sociological Review*, Vol. XXVI, No. 3, pp. 373-382.
- Havlík, Vlastimil – Kopeček, Lubomír (2008): Krize vládnutí v České republice. Analýza působení volebního a stranického systému a návrhy možných řešení, *Politologický časopis*, roč. XV, č. 3, s. 183-205.
- Laver, Michael – Schofield, Norman (1998): *Multi-party Government: The Politics of Coalitions in Europe / with a New Preface*, Ann Arbor, University of Michigan Press.
- Morrow, James D. (1994): *Game Theory for Political Scientists*, Princeton, Princeton University Press.
- Mrklas, Ladislav – Sokol, Petr (2003): Vláda České republiky a její formování po volbách 2002: chronologie, složení, historická komparace, in: Lukáš Linek (ed.): *Volby do Poslanecké sněmovny 2002*, Praha, Sociologický ústav Akademie věd České republiky, s. 169-180.
- Mrklas, Ladislav (2006): ODS ve vládních koalicích v letech 1991–1997, in: Stanislav Balík (ed.): *Občanská demokratická strana a česká politika: ODS v českém politickém systému v letech 1991–2006*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 18-37.
- Novák, Miroslav (2004): Typy vlád a jejich utváření: Česká republika v komparativní perspektivě, in: Miroslav Novák – Tomáš Lebeda (eds): *Volební a stranické systémy: ČR v mezinárodním srovnání*, Dobrá Voda, Aleš Čeněk, s. 311-343.
- Šanc, David (2006): Menšinová koaliční vláda 1996–1998: projekt, který neměl šanci uspět, in: Ladislav Cabada (ed.): *Koalice a koaliční vztahy České republiky v evropském kontextu*, Plzeň, Aleš Čeněk, s. 68-83.
- Šimíček, Vojtěch (2003): Ústavněprávní pravidla sestavování vlády po volbách a jeho praxe, in: Lukáš Linek (ed.): *Volby do Poslanecké sněmovny 2002*, Praha, Sociologický ústav Akademie věd České republiky, s. 162-168.
- Strom, Kaare (1990a): *Minority Government and Majority Rule*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Strom, Kaare (1990b): A Behavioral Theory of Competitive Political Parties, *American Journal of Political Science*, Vol. XXXIV, No. 2, pp. 565-598.
- Syllová, Jindřiška – Kolář, Petr – Kysela, Jan – Georgiev, Jiří – Pecháček, Štěpán (2008): *Parlament České republiky: 2. podstatně přepracované vydání podle stavu k 1. 5. 2007*, Praha, Linde.
- Warwick, Paul V. – Druckman, James N. (2001): Portfolio Salience and the Proportionality of Payoffs in Coalition Governments, *British Journal of Political Science*, Vol. XXXI, No. 4, pp. 627-649.
- Warwick, Paul V. – Druckman, James N. (2006): The Portfolio Allocation Paradox: An Investigation into the Nature of a Very Strong But Puzzling Relationship, *European Journal of Political Research*, Vol. XLV, No. 4, pp. 635-665.

Zdroje

Internetové zdroje

Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna, on-line zdroj <<http://www.psp.cz/>>.

Shapley-Shubik Power Indices. Program ssdirect, on-line zdroj <<http://www.warwick.ac.uk/~ecaee/ssdirect.html>>.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, on-line zdroj <<http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>>.

Volby.cz. Volební server Českého statistického úřadu, on-line zdroj <<http://www.volby.cz/>>.

Novinové zdroje

Dolanský, Lukáš (2006): *Topolánek probrál 96 : 99*, Lidové noviny, 04. 10. 2006, s. 1, 3.

Dubský, Vladimír (1998): *Jak doopravdy vznikala vláda sociálních demokratů s tolerancí ODS*, Lidové noviny, 23. 07. 1998, s. 3.

Kolář, Petr – Menschik, Tomáš (2002): *Nová vláda prošla o tři blasy*, Lidové noviny, 08. 08. 2002, s. 1.

Kolář, Petr (2006): *„Vyblásková“ vláda startuje*, Lidové noviny, 05. 09. 2006, s. 1-2.

Kubita, Jan – Kolář, Petr (2006): *ČSSD nabízí opoziční smlouvu II*, Lidové noviny, 08. 11. 2007, s. 1, 3.

Lidové noviny (1992a): *J. Stráský českým premiérem?*, Lidové noviny, 09. 06. 1992, s. 1.

Lidové noviny (1992b): *Opozice nepodpořila českou vládu*, Lidové noviny, 15. 07. 1992, s. 1-2.

Lidové noviny (1998): *Zeman se obává, že jeho vláda vydrží jen dva roky*, Lidové noviny, 20. 08. 1998, s. 3.

Lidové noviny (2006): *Šéf sněmovny Klausovi řekl, že klidně odstoupí*, Lidové noviny, 26. 10. 2006, s. 2.

Lidové noviny (2007a): *Další Topolánkův kabinet byl jmenován – Má šanci přežít?*, Lidové noviny, 10. 01. 2007, s. 2.

Lidové noviny (2007b): *Dohoda o toleranci vlády*, Lidové noviny, 20. 01. 2007, s. 4.

Malacký, Robert – Jelínková, Martina (2007): *Konec patu. Vláda má důvěru*, Lidové noviny, 20. 01. 2007, s. 1, 4.

Malacký, Robert – Kolář, Petr – Kubita, Jan (2006): *Topolánkův první pokus*, Lidové noviny, 06. 06. 2006, s. 1, 3.

Lidové noviny jsou v textu odkazovány jako LN.

Uvedené elektronické zdroje ověřeny ke dni 06. 03. 2010.